

Аграрен университет – Пловдив, Научни трудове, т. LXIV, кн. 2, 2022 г.
Национална кръгла маса
„Устойчив винен туризъм в контекста на зелената сделка“
Agricultural University – Plovdiv, Scientific Works, vol. LXIV, book 2, 2022
National Round Table
„Sustainable Wine Tourism in the Context of the Green Deal“

[DOI: 10.22620/sciworks.2022.02.010](https://doi.org/10.22620/sciworks.2022.02.010)

ВИНО И ХРИСТИЯНСТВО – МОДЕЛ ЗА УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ WINE AND CHRISTIANITY – A MODEL FOR SUSTAINABLE TOURISM

Тодор Дянков, Красимира Янчева
Todor Dyankov, Krasimira Yancheva

Икономически Университет - Варна
University of Economics – Varna

todordyankov@ue-varna.bg
krasimira_yancheva@ue-varna.bg

Abstract

The main challenges to the transformation of Bulgarian tourism stem from the specifics of post-Covid realities, characterized by a highly conjunctural nature for the country and the region. The significant volatilities that have occurred in the last few years raise the need for a new marketing positioning of Bulgaria on the domestic and international tourism markets. Rediscovering the link between wine and Christianity would have an innovative impact on the development of destination Bulgaria through the application of a conceptual model for sustainable tourism. In this direction, the main goal of this publication is set in a way to provoke the scientific and business communities towards a new strategic vision.

Key words: wine, Christianity, wine tourism, ritual, sustainable model.

ВЪВЕДЕНИЕ

Въпросите за устойчивото развитие на българския туризъм заемат централно място във възстановяването на отрасъла след края на пандемията от Ковид – 19. Необходимостта от нов вид пазарно позициониране става все по-належаща на фона на загубата на потребителското доверие относно брандове, организации, туристически дестинации, качество на продукти и услуги от една страна, както и изискванията според новите парадигми на европейската „зелена сделка“ и възможностите, които предлага „синята икономика“. Конюнктурни събития, като военни конфликти в близост до границите на България, допълнително утежняват процеса на ревитализация и трансформация на българската туристическа индустрия. Търсенето на нови възможности, предполага и необходимостта от креативно съчетаване на ресурси и процеси по пътя на успешното препозициониране на отделни туристически сектори на България, както на вътрешния, така и на

международните пазари на пътувания. Вариант в тази насока може да бъде преоткриването на връзката между вино и християнство, пречупена през конкретна туристическа дейност. Ето защо и **целта** на настоящата разработка е да се предложи устойчив концептуален модел за развитие на туризма, на база на съчетаване на вино и християнство в интердисциплинарен подход.

Представеният устойчив модел се основава на предположението за постигане на системно клъстерно развитие на дадена дестинация в специфични междуотраслови връзки с ключова роля на туристическата индустрия. От друга страна в научната литература се поставя основен акцент на релацията вино и религия в широк контекст и като, че ли остава недостатъчно разкрита връзката между вино и християнство в нейния тесен смисъл и по-конкретно в изповядването на православния култ.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Статията е базирана на информация от научна литература и интернет източници, насочени към анализа на устойчивия туризъм. За целта на изследването са използвани методите за анализ на наличната информация, насочен към установяването на връзките между виното и християнството с устойчивия туризъм, и формирането на модел за развитие на устойчив винен туризъм.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЯ

1. Виното в християнската концепция.

От най-дълбока древност виното влиза в състава на сакралните течности, използвани при жертвоприношения. Християнското съществуване на виното, като битийна и лексикална категория се открива още в Стария Завет на Свещеното писание. В началото на библейското повествование (Genesis 9:20) се споменава за насаждането на първото лозе от праотеца Ной и съответно установяването на последващата традиция от „пречистения“ от потопа човешки род да култивира дивата лоза (Stefanov, P. 2005). В Стария завет се използват три основни думи за вино, като първата е „сикера“ или „спиртно питие“, която е водела до опиянение (Isaiah 28:7, 7; 29:9) и най-вероятно въпросната напитка е била приготвяна от зърнени култури. В много библейски текстове сикерата е отречена или забранена (Leviticus 10:9; Kings 1:15; Proverbs 20:1; Isaiah 5:11). С втората дума, „тирош“, се назовава „новото вино“, гроздовия сок (Judges 9:13; Isaiah 65:8) и прясната шира в стискалото за грозде (Hosea 9:2; Micah 6:15; Joel 2:24; Proverbs 3:10). Третата дума за вино в Библията е „яин“ от еврейски - ферментирал гроздов сок (Genesis 9:21; Исаия 28:7) или „ойнос“ на старогръцки език. От една страна в древността се е считало, че виното стимулира въображението и творчеството, издига човешкия дух на по-висше ниво, в което индивидът може да изпита екстаз и съответно да достигне до съприкосновение с божественото. От друга страна, ако бъде премината границата на разумната консумация, виното става причина за изпадането на индивида в низки страсти и ниска енергия, където моралните задръжки отпадат и се развихрят животинските инстинкти. Не

случайно чрез провеждането на древните „вакханалии“ се е търсел и ефекта на второто състояние, като алтернативен път за личностно трансцендиране и трансформиране. С други думи, виното е било в основата на постигането както на „аполоновото“ (ред, порядък, хармония), така и на „дионисиевото“ (хаос, безпорядък, стихийност) начало (Nietzsche, F., 1990)

Виното „яин“ било част от ежедневието на израелтяните (Genesis 14:18; Judges 19:19) и понякога било принасяно на Бога като принос за възлияние (Exodus 29:40). На територии, където водата е била оскъдна, сокът на лозата имал голямо значение и хората често го употребявали за пиене. Но „яин“ както се свързвал с нещо радостно (Psalm 104:15), така и прекалената му консумация можела да доведе до неморално поведение (Isaiah 5:11, 12), пиянство (Proverbs 20:1), повръщане (Isaiah 28:7, 8), пристрастяване и халюцинации (Proverbs 23:33-35). В някои случаи го използвали като лекарство (2 Kings 16:2; Luke 10:34; 1Timothy 5:23). Войниците до Кръста се опитали да облекчат болките на Исус, като му дадат вино, примесено със смирна (Mark 15:23).

Виното намира място в библейските текстове на много места и значими за вярата моменти. В Стария завет виното се употребява лексикално на 194 места, най-често в съчетание с думите „спиртно питие“, „пиене“, „възлияния“, „дървено масло“, „жито“, „мех“ (табл. 1). Около 9% от използваната употреба на думата вино се свързва с негативни неща и състояния, като: „суша“, „коварство“, „яроств“, „блудство“, „Божии гняв“, „разпалване“, „изтрезняване“, „змийска отрова“, „обладаване“, „човешка кръв“, „упояване“, „пиянство“ и др. В Новия завет думата вино влиза в употреба 25 пъти, като асоциациите с негативни неща и състояния са около 12% - „опиянение“, „разврат“, „лакомство“, „блудство“, но за сметка на много по-малкия по обем споменавания.

В Новия завет виното заема централно място в свидетелствата за „Тайната вечеря“, „Кръвта Христова“, пробождането на кръста и бликването на вино и вода от „Тялото Христово“. Ако на водата се придава повече очистително действие, то виното е съществен елемент от скрепяването на „Новия завет“ между Исус Христос и обърналият се в Бога „Нов човек“.

2. Съвременни аспекти на приложение на виното в православния култ и обредност

Производството на вино на територията на България датира от над 5000 години. Смята се, че първите лозари и винари са били траките, които са ценели виното не само на трапезата, но в своите езически вярвания са считали, че чрез тази напитка се доближават до боговете. Използването на орфическата напитка в религиозни езически ритуали е свързано и с добри традиции в лозарството и винопроизводството. Дори Омир в своите произведения често споменава превъзходните качества на тракийските вина. (Ministerstvo na turizma, 2022)

Табл. 1 Контекстуална употреба на думата „вино“ в Светото писание
Table. 1 Contextual use of the word wine in the Holy Bible

Стар завет Old Testament (194 пъти / 194 times)	Нов завет New Testament (25 пъти / 25 times)
данъци, десятък, мляко, суша, коварство, златни и сребърни съдове, свещени съдове жито, дървесно масло, масло, изрядни масла, лин, любов, развеселяване, дарове, жажда, оброци, стада, сърце, спиртно пиене, чужденци, ярост, народи, чаша, Господ, насищане, лозя, блудстване, благословия, плодене, склад, виночерпец, умножаване, гладко поглъщане, червено, весел живот, улици, надзирател, разпалване, угощение, пречистено, плодове, събиране, възлияние, свещени съдове, мех, изобилие, хляб, грозде, смокини, градове, дрожди, големци, опиянение, змийска отрова, смесване, смес с вода, земя, изтрезняване, цар, палат, пенене, плът, обладаване, човешка кръв, шум, зарадване, напояване, овошки, месо, пари, пророкуване, пиене, упояване, надаряване, песни, пир, паници, ново вино, изпиране, кръв на грозде, подправено, оцет, пиан, пиянство, очи, жертва, вътрешен двор, огорчение, корем, неотворено, ободряване, омайване	вода, младоженец, блудстване, спиртно пиене, Светия дух, пиене, месо, лакомство, канела, аромати, тамян, дървено масло, чисто брашно, пшеница, добитък, овце, колесници, роби, човешки души, старо, стомах, боледувания, жлъчка, смирна, свършване, сладко, опиянение, разврат, мех, добро вино, ново вино, нови мехове, кръв Христова
taxes, tithes, milk, drought, deceit, gold and silver vessels, sacred vessels of wheat, wood oil, oil, fine oils, lin, love, amusement, gifts, thirst, meals, flocks, heart, spirits, foreigners, rage, nations, cup, Lord, saturation, vines, fornication, blessing, fruitfulness, storehouse, winepress, multiplication, smooth swallowing, red, merry life, streets, overseer, kindling, feasting, purified, fruit, gathering, infusion, sacred vessels, fur, abundance, bread, grapes, figs, cities, yeast, giants, intoxication, snake venom, mixing, mixture with water, earth, sobriety, king, palace, foaming, flesh, possession, human blood, noise, joy, irrigation, fruit trees, meat, money, prophecy, drinking, anesthesia, gifting, songs, feast, bowls, new wine, washing, blood of grapes, forged, vinegar, drunk, drunkenness, eyes, sacrifice, patio, bitterness, belly, untapped, exhilaration, enchantment	water, groom, fornication, alcohol, Holy Spirit, drinking, meat, delicacy, cinnamon, aromas, incense, wood oil, pure flour, wheat, cattle, sheep, chariots, slaves, human souls, old, stomach, diseases, bile, myrrh, ending, sweet, intoxication, debauchery, fur, good wine, new wine, new skins, blood of Christ

Източник: Таблицата е съставена от авторите
 Source: Table compiled by the authors

Древните траки са известни като прочути лозари. В Античността се е смятало, че Дионис – богът на виното е дошъл от Тракия. В поемата си „Одисея“, Омир възхвалява тракийското вино. Описва го като напитка с божествен аромат и много гъсто. Заради голямата популярност на тракийското вино, в древния свят е запазено и неговото местно название: *zelia, zila, zelas*. Тази дума подсказва пряка връзка със зелено, но и със зелие, тоест омайна, дори отровна билка. За траките виното не е само битова, но също така и сакрална напитка. Нито едно важно събитие в живота на античния човек не минава без пиршество – от раждането до смъртта му, той е съпроводен с ритуално разливане на вино. В сцена на сватба, от Казанлъшката гробница е изобразен владетел с фиала в ръка, към който се е приближил виночерпец. Виното е разливано както на пирове, така и по време на различни обреди. В светилището на Дионис в Родопите се е извършвало възлияние, което е показвало раждането на новия цар. Виното се е изливяло върху горящ олтар и ако лумнел огромен пламък над покрива на светилището, това означавало, че поръчалият ритуала е предопределен за велики дела. Реконструкция на тези практики могат да се наблюдават в „Исторически парк“ край Варна, който предлага на своите гости ритуална дегустация на специален сорт медено вино (150 мл), изпълнена по тракийски обичай. Виното се разлива в прецизни реплики на ритони, фиали и други съдове от прочути тракийски съкровища (Istoricheski park, 2022).

Виното е традиционен християнски символ, като се отличава със задължителна част от литургичния ритуал, завършващ със Светото причастие „евхаристия“; кръщението – дар за църквата и кръстника; включване в тайнствата брак, елеосвещение (маслосвет); като съставка от приготвянето на мирото за миропомазване; при освещаването на храм; при опеала и панихиди.

Практическият израз на причастieto (евхаристията) присъства и в много езически ритуали, като така нареченото „богоизяждане“ се среща в различни по произход култури по света. По нашите земи от най-дълбока древност хлябът и виното се използват за култови цели, като част от „жертвата“, която се поднася на митичните същества от невидимия свят. (Bezovska, 2022). Чрез евхаристията в православието се претворява плътта (хляба) и кръвта (виното) Христова с цел присъединяване, пълно съединяване на молещия се човек с Бога, което от своя страна е основен път на духовно израстване. За приготвянето на причастieto, православната църква традиционно използва силни червени вина (поне 16% алкохолно съдържание), които се разреждат по определено правило и пропорции с вода. В тази връзка, предпочитаните вина са от вида Нама и Кагора, както и брандовете „Пасторела“ и „Сан Пелегрино“, които имат силни аромати и отчетлив алкохолен вкус.

За извършване на светото тайнство Кръщение, освен купел и цветя, са необходими определени атрибути (вещи), които имат ритуален характер. Виното е един от тях в качеството му на дар за църквата и кръстника. В този случай, виното може да бъде от всякакъв вид и бранд при условие, че е червено.

При сключването на църковен брак се извършва и ритуално пиене на вино. Вкусването на вино от една чаша показва, че от този момент нататък съпрузите трябва да делят радости и скърби и винаги да си помагат взаимно в името на любовта. Отново червеното вино може да бъде от всякакъв вид.

Основна част при освещаването на храма от архиерей е умиването и помазването на Светия престол. Престолът се измива първо с топла вода и сапун и се подсушава. Втори път се измива с червено вино, смесено с розова вода, като отново се подсушава. При измиването на олтара, червеното вино може да бъде от обикновен вид и съответно нисък клас.

Практиката на преливане с вино и вода по време на опела и панихиди не е догматично отразена в християнския канон, но широко се прилага и препоръчва от православната църква към миряните. Тук отново напълно достатъчно е червеното вино да е от обикновен вид.

В своята историческа мисия, православната църква на България реално успява да инкорпорира (асимилира) езическия обичай на територията на страната, като довежда до неговото символно запазване под заслона на християнската доктрина, за разлика от католицизма и другите протестантски разклонения на запад. От времето на покръстването на българите се развиват така наречените народни или селски обичаи, в които неформално се допуска смесването на християнство и езически обичай. Особена традиция и съответно значим обичай се свързва с Трифон Зарезан – приемник на тракийския бог Дионис и обявен от Църквата за светец. Свети Трифон е символ на стария езически култ към виното, любовта и насладата от живота, като „пряк“ наследник на Дионис, който бързо се превръща в един най-обичаните източноправославни мъченици и лечители. (BNR, 2022)

Трифон Зарезан е и земеделски обичай, който традицията свързва с първия стопански процес в годишния цикъл на обработка на лозата – пролетното ѝ зарязване. Задължително се ходи на лозето, прави се зарязване, земята се полива с вино и естествено се пийва вино за здраве и берекет.

По времето на своите народни (селски) ритуали българите християни се прекръстват и настройват благочестиво преди да отпият вино, което се превръща в неизменна част от всички важни събития в живота. Младоженците отпиват, преди да влязат вкъщи, за да живеят в любов и съгласие. Отпива и родилката, преди да започне раждането, за да роди лесно. Дете, запоено с червено вино край огнището, е здраво и жизнено, болести не го ловят, бузките му са румени.

В България виното, религията и историята вървят ръка за ръка. Туристите, които пристигат у нас по линия на винарските турове, са любознателни и използват случая, за да научат нещо повече за символиката на виното в българската обредност и по-конкретно в нейните християнски измерения. Към настоящия момент обаче, винените маршрути се свързват предимно с дегустации или съчетаване с други видове туризъм. От тази гледна точка, интересна възможност за диверсификация на продукта на винения туризъм в България, може да се търси във взаимовръзката „вино – християнство – българска обредност“.

Особен вид вино е манастирското – оригинално произведено в светата обител. За всеки манастир е добре да разполага с определено количество вино, чието производство да бъде поставено под храмовия контрол - да не се допуска намесата на каквито и да е химически елементи при неговата направа. С други думи, виното трябва да е такова, „каквото го изкара Господ“.

Производството на вино в Бачковския манастир е пример за добра практика, която може да бъде успешно прилагана и развивана за усъвършенстване на винения туризъм в България, както и в случаите на съчетаването му с религиозни, кулинарни и други видове пътувания. Тази практика може да има двупосочно значение, както за развитието на туризма и удовлетвореността на туристите от една страна, така и за общността домакин, за самия манастир и за имиджа на дестинацията.

3. Устойчив модел на взаимовръзката винен туризъм - православно християнство в дестинация България

Системата на устойчивост на дадена туристическа дестинация може да се изгради на базата на клъстерния подход на междусекторно взаимодействие, реализиращо се на дадена територия. На тази основа се предлага модел, който включва съчетаването на дейността на няколко ключови бизнеса през призмата на православната християнска институция с възможности за установяване на собствен производствено – организационен цикъл (фиг. 1).

От една страна, част от гражданското винопроизводство в България може успешно да продължи специализацията си в доставянето на специализиран продукт относно храмовото и извънхрамовото богослужение на Българската православна църква. Използването на производствени мощности и технологии по „нов начин“ и от „зелен вид“, както и дистрибутирането на съответния продукт за църковно институционална и частна употреба, биха допринесли за осигуряването на устойчиви работни места и дейности за местните общности.

От друга страна, производството на манастирско вино може да се подкрепи с допълнителна дистрибуция през туристическия сектор, както относно потребители, пътуващи с рекреационна, културно-познавателна и обща религиозна цел, така и относно тези, пътуващи с поклоннически мотиви. Дегустационните сесии с религиозните посетители могат да се изведат около самите манастири и храмови комплекси, без да се влиза в противоречие с църковните правила и канон. В тази връзка може да се помисли за диференцирането на църковен бранд за обща пазарна употреба към широк спектър от туристи и местни консуматори, както и отделен бранд на специализирана продуктова линия към поклонническия сегмент.

Фиг. 1. Устойчив модел на взаимовръзката „Винен туризъм – Православие“ в туристическата дестинация България

Източник: Фигурата е разработена от авторите

Fig. 1. Sustainable model of the relationship „Wine Tourism - Orthodox Christianity“ within tourist destination Bulgaria

Source: Table compiled by the authors

Брандирането на винени продукти за обща употреба може успешно да се осъществи на базата на установените контекстуални връзки на виното с битийни аспекти от нашия живот, имащи дълбоко вкоренена в човека енергийна (ДНК) връзка със Светото писание – най-вече относно лечение, пречистване на тялото и душата, постигане на вътрешен мир, благоденствие и др.

Дистрибутирането на винени продукти през туристическата индустрия може да се съчетае с реализирането на чисто църковни продукти, като икони, разпятия, масла, тамян, светена вода, литература, просфорни печати, кандила, свещи, статуетки, така и с реализирането на допълнителни продукти от сувенирната индустрия с широк и тесен културно-познавателен смисъл.

Повишаването на имиджа и усилването на идентичността на дестинация България в контекста на „виното и християнство“ е необходимо да се извърши посредством ефективното взаимодействие между туристическата индустрия, публичния и частен сектор и църковната институция.

Управлението на модела в контекста на клъстерната теория може да се повери в ресора на специално създаден публично-частен орган, чиято основна задача да бъде гарантирането на устойчивото развитие на туристическата дестинация.

ИЗВОДИ

В заключение можем да отбележим, че Виното, като едно от най-предпочитаните и обичани питиета в световен мащаб, може ефективно да се съчетае с християнството и неговата традиция по начин, който да доведе до увеличена добавена стойност както за туристите – крайни клиенти, така и за всички пазарни участници и заинтересовани лица. В днешно време се полагат усилия в производството на все по-добри и качествени вина, апробират се различни сортове, развива се и науката за виното и съответните специалисти към нея, усъвършенства се виненият туризъм, а с него и възможностите за нов вид пазарно позициониране на туристическата дестинация. Ресурсният потенциал на страната ни за развитие на туризъм е изключителен в съчетание със съвременните аспекти на приложение на виното в православната обредност, където може да се създаде автентичен, разпознаваем винен продукт с висока добавена стойност. Основните усилия за осъществяване на концептуалната идея в работещ модел са предимно от управленско-организационен и пазарен характер, докато ползите за туристическата дестинация се очакват да имат устойчиво позитивно изражение във времето.

REFERENCES

- Bezovska, A. Hlyabat I vinoto. <https://bnr.bg/radiobulgaria/post/100227656/hlyabyt-i-vinoto> (16.05.2022)
- Bibliya. Knigite na sveshtenoto pisanie na Vethiya i Noviya zavet (2011), Sofia, Izdatelstvo na Sv. Sinod na Bulgarskata Tzarkva, osmo izdanie
- Chiflyanov, B. (1996) Liturgika, Sofia, UI „Sv. Kliment Ohridski“
- Manastirsko shushukane – kak se pravi vino v Bachkovskiyaya manastir, <https://winetours.bg/%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%BE-%D1%88%D1%83%D1%88%D1%83%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B5/> (18.05.2022)
- Ministerstvo na turizma. https://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/uploads/brochures/brochure_wine_and_cuisine_bg.pdf (16.05.2022)
- Nietzsche, F. (1990) Razhdaneto na tragediyata I drugi sacheneniya, Sofia, Nauka I izkustvo
- Po patya na vinoto. <https://bnr.bg/radiobulgaria/post/100235473/po-pytya-na-vinoto> (18.05.2022)

Ritualno piene na vino. <https://ipark.bg/bg-BG/Entertainment/Details/76>
(18.05.2022)

Stefanov, P. (2005) Lozata I vinoto v bibliyata
<https://www.pravoslavie.bg/%D0%A1%D0%B8%D0%BC%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0/%D0%9B%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B8-%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%B2-%D0%91%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0/> (18.05.2022)

Trifon Zarezan – praznik na vinoto.
<https://bnr.bg/radiobulgaria/post/101601043/trifon-zarezan-praznik-na-vinoto> (18.05.2022)

Vinoto v bulgarskata traditziya - 5 hilyadoletiya istoriya.
<https://www.24chasa.bg/Article/1275438> (17.05.2022)